

Selecció d'escrits de Trotsky: SOBRE EL TERRORISME

[Traduït des de la versió castellana del *Marxist Internet Archive* de novembre de 2003. Traducció mitjançant el programa SALT i revisada per Alejo Martínez]

LA POSICIÓ MARXISTA SOBRE EL TERRORISME INDIVIDUAL

(novembre de 1911)

Els nostres enemics de classe tenen el costum de queixar-se del nostre terrorisme. No resulta clar que volen dir. Els agradaria posar-li el rètol de terrorisme a totes les accions del proletariat dirigides contra els interessos de l'enemic de classe. Per a ells, el mètode principal del terrorisme és la vaga. L'amenaça d'una vaga, l'organització de piquets de vaga, el boicot econòmic, inclús al patró superexplotador, el boicot moral a un traïdor de les nostres pròpies files: tot açò i molt més és qualificat de terrorisme.

Si per terrorisme s'entén qualsevol acció que atemorisca o danye l'enemic, llavors la lluita de classes no és sinó terrorisme. I l'única cosa que resta considerar és si els polítics burgesos tenen dret a proclamar la seua indignació moral sobre el terrorisme proletari, quan tot el seu aparell estatal, amb les seues lleis, policia i exèrcit no és sinó un instrument del terror capitalista.

No obstant, hem d'assenyalar que quan ens retreuen el terrorisme, tracten, encara que no sempre en forma conscient, de donar-li a aquesta paraula un sentit més estricte, menys indirecte. Per exemple, la destrucció de les màquines per part dels treballadors és terrorisme en aquest sentit estricte del terme. La mort d'un patró, l'amenaça d'incendiar una fàbrica o matar al seu amo, l'atemptat a mà armada contra un ministre són actes terroristes en el estricte sentit estricte de la paraula. No obstant això, qualsevol que conega la vertadera naturalesa de la socialdemocràcia internacional ha de saber que aquesta s'ha oposat de la manera més irreconciliable a aquesta classe de terrorisme.

Perquè?

El "terror" per mitjà de l'amenaça o l'acció vaguística és patrimoni dels obrers industrials o agrícoles. La significació social d'una vaga depèn, en primer terme, de la dimensió de l'empresa o branca de la indústria afectada; en segon lloc, del grau d'organització, disciplina i disposició per a l'acció dels obrers que hi participen. Açò és cert tant en una vaga econòmica com en una política. Segueix sent el mètode de lluita que sorgeix directament del lloc que en la societat moderna ocupa el proletariat en el procés de producció.

Per a desenvolupar-se, el sistema capitalista requereix una supraestructura parlamentària. Però, en no poder confinar el proletariat en un *gueto* polític, ha de permetre, tard o d'hora, la seua participació en el parlament. En les eleccions s'expressa el caràcter massiu del proletariat i el seu nivell de desenvolupament polític, qualitats determinades pel seu rol social, sobretot pel seu rol en la producció. Igual que en una vaga, en les eleccions, el mètode, objectius i resultat de la lluita depenen del rol social i la força del proletariat com a classe.

Només els obrers poden fer vaga. Els artesans arruïnats per la fàbrica, els llauradors l'aigua dels quals enverina la fàbrica, els lumpenproletaris a la recerca d'un bona botí, poden destruir les màquines, incendiar la fàbrica o assassinar l'amo. Només la classe obrera conscient i organitzada pot enviar una forta representació al parlament per a curar dels interessos proletaris. No obstant, per a assassinar a un funcionari del govern no cal comptar amb les masses organitzades. La recepta per a fabricar explosius és accessible a tothom, i qualsevol pot aconseguir una pistola. En el primer cas hi ha una lluita social, els mètodes i vies de la qual es desprenen de la naturalesa de l'ordre social imperant; en el segon, una reacció purament mecànica que és idèntica en tot el món, des de la Xina fins a França: assassinats, explosions, etcètera, però totalment innòcua en el que fa al sistema social.

Una vaga, àdhuc una modesta, té conseqüències socials: enfortiment de la confiança en si mateixos dels obrers, creixement del sindicat, i, amb no poca freqüència, un millorament en la tecnologia productiva. L'assassinat de l'amo de la fàbrica provoca efectes policíacs només, o un canvi de propietari desproveït de tota significació social.

Que un atemptat terrorista, inclús un "reeixit", cree la confusió en la classe dominant depèn de la situació política concreta. Siga com siga, la confusió tindrà curta vida; l'estat capitalista no es basa en ministres d'estat i no queda eliminat amb la desaparició d'aquells. Les classes a què serveix sempre trobaran personal de reemplaçament; el mecanisme roman intacte i en funcionament. Però el desordre que produeix l'atemptat terrorista en les files de la classe obrera és molt més profund. ¿Si per tal d'assolir els objectius és prou armar-se amb una pistola, per a què serveix esforçar-se en la lluita de classes? ¿Si una mesura de pólvora i un mica de plom basten per a perforar el cap de l'enemic, quina necessitat hi ha d'organitzar a la classe? ¿Si té sentit aterrir als alts funcionaris amb el rugit de les explosions, quina necessitat hi ha d'un partit? ¿Per a què fer mítings, agitació de masses i eleccions si és tan fàcil apuntar al banc ministerial des de la galeria del parlament?

Per a nosaltres el terror individual és inadmissible precisament perquè minva el paper de les masses en la seua pròpia consciència, les fa acceptar la seua impotència i torna els seus ulls i esperances cap al gran venjador i alliberador que algun dia vindrà a complir la seua missió.

Els profetes anarquistes de la "propaganda pels fets" poden parlar fins pels colzes sobre la influència estimulante que exerceixen els actes terroristes sobre les masses. Les consideracions teòriques i l'experiència política demostren el contrari. Com més "efectius" siguen els actes terroristes, quant major siga el seu impacte, com més es concentre l'atenció de les masses en ells, més es redueix l'interès de les masses en ells, més es redueix l'interès de les masses en organitzar-se i educar-se. El fum de l'explosió es dissipa, el pànic desapareix, un successor ocupa el lloc del ministre assassinat, la vida torna als seus vells llits, la roda de l'explotació capitalista gira com abans: només la repressió policial es torna més salvatge i oberta. El resultat és que el lloc de les esperances renovades i de l'excitació artificialment provocada ve a ocupar-lo la desil·lusió i l'apatia.

Els esforços de la reacció per posar fi a les vagues i al moviment obrer de masses han culminat, generalment, sempre i en totes parts, en el fracàs. La societat capitalista necessita un proletariat actiu, mòbil i intel·ligent; no pot per tant, tindre el proletariat lligat de peus i mans per molt de temps. En canvi la "propaganda pels fets" dels anarquistes ha demostrat cada vegada que l'estat és molt més ric en mitjans de destrucció física i repressió mecànica que tots els grups terroristes junts.

Si açò és així, què passa amb la revolució? Queda negada o impossibilitada? De cap manera. La revolució no és una simple suma de mitjans mecànics. La revolució només pot sorgir de l'agudització de la lluita de classes, la seua victòria la garanteix només la funció social del proletariat.

La vaga política de masses, la insurrecció armada, la conquesta del poder estatal; tot està determinat pel grau de desenrotllament de la producció, l'alineació de les forces de classe, el pes social del proletariat i, finalment, per la composició social de l'exèrcit, ja que són les forces armades el factor que decideix el problema del poder en el moment de la revolució.

La socialdemocràcia és prou realista com per a no desconèixer la revolució que està sorgint de les circumstàncies històriques actuals; al contrari, va a la trobada de la revolució amb els ulls ben oberts. Però, a diferència dels anarquistes, i en lluita oberta amb ells, la socialdemocràcia rebutja tots els mètodes i mitjans l'objectiu dels quals siga forçar el desenvolupament de la societat artificialment i substituir la insuficient força revolucionària del proletariat amb preparacions químiques.

Abans d'eleva-se a la categoria de mètode per a la lluita política el terrorisme fa la seua aparició sota la forma de l'acte individual de la venjança. Així va ser a Rússia, pàtria del terrorisme. Els assots als presos polítics van portar a Vera Zasulich a expressar el sentiment d'indignació general amb un atemptat contra el general Trepov. El que va començar com un acte de venjança perpetrat en forma inconscient va ser elevat a tot un sistema en 1879-1881. La font psicològica més important del terrorisme és sempre el sentiment de venjança que busca una vàlvula de fuga.

No hi ha necessitat d'insistir que la socialdemocràcia res té a veure amb eixos moralistes a sou que, en resposta a qualsevol acte terrorista, parlen només del "valor absolut" de la vida humana. Són els mateixos que en altres ocasions, en nom d'altres valors absoluts (per exemple, l'honor nacional o el prestigi del monarca) estan disposats a portar a milions de persones a l'infern de la guerra. Hui el seu heroi nacional és el ministre que dona l'ordre d'obrir foc contra els obrers desarmats, en nom del sagrat dret a la propietat privada; demà, quan la mà desesperada de l'obrer desocupat es crispa en un puny o agafa un arma, parlaran bestieses sobre com és d'inadmissible la violència en qualsevol de les seues formes.

Diguen el que diguen els eunucs i fariseus morals, el sentiment de venjança té els seus drets. Parla molt bé a favor de la moral de la classe obrera el no contemplar indiferent el que ocorre en aquest, el millor dels móns possibles. No extingir l'insatisfet desig proletari de venjança, sinó, al contrari, avivar-lo una vegada i una altra, aprofundir-lo, dirigir-lo contra la vertadera causa de la injustícia i la baixesa humanes: tal és la tasca de la socialdemocràcia.

Ens oposem als atemptats terroristes perquè la venjança *individual* no ens satisfà. El compte que ens ha de saldar el sistema capitalista és massa elevada com per a presentar-li-ho a un funcionari anomenat ministre. Aprendre a considerar els crims contra la humanitat, totes les humiliacions a què es veuen sotmesos el cos i l'esperit humans, com a excrescències i expressions del sistema social imperant, per a empenyorar totes les nostres energies en una lluita col·lectiva contra aquest sistema: eixa és el via en què l'ardent desig de venjança pot trobar la seua major satisfacció moral.

LA FALLIDA DEL TERRORISME

(Maig de 1909, extracte)

Durant tot un mes, l'atenció de tota persona capaç de llegir i reflexionar ha estat dirigida cap al cas Azef, tant a Rússia com en la resta del món. Tots coneixen el "cas" a través de la premsa legal i les cròniques parlamentàries, per la demanda d'interpel·lació sobre Azef presentat per alguns diputats en la Duma. Ara Azef ha tingut el temps necessari per a passar a la rebotiga. El seu nom apareix cada vegada menys. No obstant, abans de relegar a Azef al femer de la història d'una vegada per sempre, creiem necessari resumir les principals lliçons polítiques, no en allò que fa a les maquinacions tipus Azef *en sí*, sinó en relació al terrorisme en el seu conjunt, i a l'actitud que mantenen envers d'ell els principals partits polítics del país.

El terror com a mètode per a la revolució política és la nostra aportació "nacional" russa. Per descomptat que l'assassinat de "tirans" és quasi tan antic com la institució de la "tirania", i els poetes de totes les èpoques li han cantat més d'una lloa a la daga alliberadora. Però el terror sistemàtic, que assumeix la tasca d'eliminar a sàtrapa rere sàtrapa, ministre rere ministre, monarca rere monarca ("Sashka rere Sashka", com va formular familiarment el programa del terrorisme un militant de Narodnaia Volia en 1880) aquesta classe de terror, que s'ajusta a la jerarquia burocràtica de l'absolutisme i crea la seua pròpia burocràcia revolucionària, és producte dels singulars poders creadors de la intel·lectualitat russa.

Per descomptat, han d'existir profundes raons per a açò. Hem de cercar-les primer en la naturalesa de l'autocràcia russa i, després, en la naturalesa de la intel·lectualitat russa. Perquè la idea mateixa de destruir l'absolutisme per mitjans mecànics poguera difondre's, l'aparell estatal va haver d'aparèixer com un simple òrgan de coerció extern, sense arrels en l'organització social. I eixa és, precisament, la forma que va assumir l'autocràcia russa a ulls de la intel·lectualitat revolucionària.

Aquesta il·lusió posseïa un fonament històric propi. El tsarisme es va formar davall la pressió dels estats culturalment més avançats d'Occident. Per a poder competir, havia de dessagnar a les massa populars i moure'ls així el pis a les pròpies classes privilegiades. Aquestes classes no van poder aconseguir el nivell polític dels seus semblants d'Occident. A això es va agregar, en el segle XIX, la forta pressió de la Bossa de Comerç europea. Quant majors eren les sumes que aquesta li prestava al règim tsarista, menys depenia aquest de les relacions econòmiques internes. El capital europeu li va permetre armar-se de tecnologia europea, convertint-lo així en una organització (relativament, per descomptat) "autosuficient", ubicada *per damunt de totes les classes socials*.

Semblant situació naturalment podia fer sorgir la idea de fer volar aquesta supraestructura forana amb dinamita. La intel·lectualitat es va sentir cridada a realitzar aquesta tasca. Igual que l'estat, la intel·lectualitat s'havia desenrotllat davall la pressió directa i immediata d'Occident; igual que el seu enemic l'estat, es va avançar al nivell de desenvolupament econòmic del país: l'estat, *tecnològicament*; la intel·lectualitat, *ideològicament*.

Mentre que en les velles societats burgeses europees les *idees* revolucionàries es van desenrotllar, si fa o no fa, alhora de les grans *forces* revolucionàries, a Rússia els intel·lectuals van tindre accés a la cultura i política prefabricada d'Occident; el seu pensament va sofrir una revolució abans que el desenvolupament econòmic del país haguera fet sorgir classes revolucionàries serioses en què recolzar-se. En aquestes circumstàncies, res els quedava als intel·lectuals sinó multiplicar el seu ardor revolucionari amb el poder explosiu de la nitroglicerina. Així va sorgir el terrorisme clàssic de *Narodnaia Volia*. Va abastar el seu zenit en dos o tres anys i després va quedar ràpidament reduït al no-res, havent consumit en les seues fogoses lluites totes les reserves de combat que la intel·lectualitat, numèricament dèbil, era capaç de proveir.

El terror dels socialrevolucionaris va ser en gran manera producte dels mateixos factors històrics: d'una banda, el despotisme "autosuficient" de l'estat rus; per un altra, la "autosuficient" intel·lectualitat russa. Però dos dècades no havien transcorregut en va, i quan apareix la segona onada de terroristes, ho fan com a *epígons*, amb el segell "perits per la història". L'època del "Sturm und Drang" (tempestat i tensió) capitalista de les dècades 1880-1890 van donar naixement i van permetre la consolidació d'un gran proletariat industrial, afectant seriosament l'aïllament econòmic del camp i lligant-lo més estretament a la fàbrica i la ciutat. Darrere de *Narodnaia Volia* no hi havia realment una classe revolucionària. Però els socialrevolucionaris simplement *no volien veure* el proletariat industrial; almenys, no van ser capaços d'apreciar la seua significació històrica.

Per descomptat, seria fàcil ajuntar una dotzena de cites de la literatura socialrevolucionària per a demostrar que ells no plantegen fer terrorisme *en compte de* la lluita de masses, sinó *al costat de* les mateixes. Però aquestes només testifiquen la lluita que els ideòlegs del terror han hagut de lliurar contra els marxistes, ideòlegs de la lluita de masses. Això no canvia les coses.

El treball terrorista, per la seua pròpia essència, exigeix tal concentració d'energies per a el "gran moment", tal sobreestimació de la significació de l'heroisme individual i, finalment, una conspiració tan hermètica que (psicològica si no lògicament) exclou totalment el treball organitzatiu i l'agitació entre les masses. Per als terroristes, no existeixen més que dos focus centrals en el terreny polític: el govern i l'Organització de Combat. "El govern està disposat a acceptar temporalment l'existència de tots els altres corrents (escrivia Gershuni [un dels fundadors de l'Organització de combat dels socialrevolucionaris] als seus camarades en moments en què penjava sobre ell una sentència de mort), però ha decidit dirigir tots els seus cops cap a la destrucció del Partit Social Revolucionari." "Confie sincerament (deia Kaliaev [un altre terrorista socialrevolucionari]), que la nostra generació, *dirigida per l'Organització de Combat*, liquidarà l'autocràcia." Tot el que queda fora del marc del terror no és més que la posada en escena per a la lluita; en el millor dels casos, un mitjà auxiliar. Amb la foga encesa de les bombes que exploten, els contorns dels partits polítics i les línies divisòries entre les classes en lluita desapareixen sense deixar rastres. I vam escoltar la veu de Gershuni, el major dels romàntics i el millor activista del nou terrorisme, instant als seus camarades a "evitar una ruptura no sols amb les files revolucionàries, sinó també amb els partits d'oposició en general". "No *en compte de* les masses, sinó *junt amb elles*." Però el terrorisme és una forma de lluita massa "absoluta" com per a acontentar-se amb un paper limitat i subordinat dins del partit.

Engendrat per la falta d'una classe revolucionària, ressuscitat després per la falta de confiança en les masses revolucionàries, el terrorisme pot subsistir només si explota les debilitats i falta d'organització de les masses, si minimitza les seues conquestes i exagera les seues derrotes.

"Vist que és impossible, donada la naturalesa de l'armament modern, que les masses populars utilitzen tridents i pals (armes mil·lenàries de defensa popular) per a destruir les bastides dels temps moderns", va dir Jdanov, advocat defensor dels terroristes, durant el judici de Kaliaev. "Després del 9 de gener vam comprendre bé la situació; i vam respondre a la metralladora i al fusell de repetició amb el revòlver i la bomba; eixes són les barricades del segle XX." Els revòlvers dels herois *en compte de* els pals i tridents del poble; bombes *en compte de* barricades: tal és la vertadera fórmula del terrorisme.

I, siga quin siga del paper subordinat que li assignen al terrorisme els teòrics "sintètics" del partit, sempre ocupa, en els fets, el lloc d'honor. I l'Organització de Combat, col·locada per la direcció del partit *davall* el Comitè Central, inevitablement acaba col·locant-se *per damunt* del Comitè Central, *per damunt* del partit i totes les seues tasques, fins que el destí cruel el col·loca *davall* el Departament de Policia. I és precisament per això que la caiguda de l'Organització de Combat, com resultat de la infiltració policíaca, significa inevitablement la caiguda política del partit.

EL TERRORISME I EL RÈGIM STALINISTA EN LA UNIÓ SOVIÈTICA

(Trotsky davant la "Comissió Internacional d'Investigació dels Càrrecs pronunciats contra Lleó Trotsky al judici de Moscou", el 17 d'abril de 1937)

Si el terror és factible per a un bàndol, perquè considerar-lo vedat per a l'altre? Aquest raonament, seductorament simètric, és fals fins a la medul·la de l'os. No es pot col·locar el terror d'una dictadura contra la seua oposició en el mateix pla que el terror de l'oposició contra la dictadura. Per a la camarilla dominant, la preparació d'assassinats per mitjà d'un tribunal o d'una emboscada és senzillament un problema de tècnica policíaca. En l'eventualitat d'un fracàs, sempre poden sacrificar-se alguns agents de segona categoria. Per a l'oposició, el terror suposa la concentració de totes les seues fonts en la preparació dels atemptats, sabent per endavant que cada atemptat, tinga o no èxit, provocarà la liquidació de desenes dels seus millors homes. Una oposició no podria permetre's aqueix insensat balafament de les seues forces. Per aquesta raó i per cap altra, la Komintern no recorre a actes terroristes en els països on imperen les dictadures feixistes. L'Oposició té tan poc d'interès en la política suïcida com la Komintern.

Segons l'acusació, fronterera en la ignorància i la ganduleria mental, els "trotskos" estan decidits a liquidar al grup dominant per a obrir-se el camí al poder. El filisteu corrent, sobretot si porta la xapa d'"amic de l'URSS" raona de la següent manera: "*L'Oposició no pot sinó lluitar pel poder i, per tant, ha d'odiàr al grup que el deté. Per què, llavors, no ha de recórrer al terrorisme?*" En altres termes, per al filisteu la qüestió acaba on en realitat comença. Els dirigents de l'Oposició no són estranys ni novells.

El problema no radica en si lluiten o no pel poder. Tota tendència política seria lluita pel poder. La pregunta és: Podia l'Oposició, educada per l'enorme experiència del moviment revolucionari, creure per un sol instant que el terror és capaç d'aproximar-la al poder? La història russa, la teoria marxista i la psicologia política responen: No, no podia!

Ací és necessari aclarir, encara que siga breument, el problema del terror des del punt de vista de la història i la teoria. En la mesura en què se'm titlla d'iniciador del "terror antisoviètic", he de donar-li a la meua exposició un caràcter autobiogràfic. En 1902, nouvingut a Londres, després de quasi cinc anys de presó i exili a Sibèria, vaig tindre l'ocasió, en un article recordatori del bicentenari de la fortalesa de Schlüsselburg, amb els seus treballs forçats, d'enumerar al revolucionaris morts davall la tortura en aquell lloc. *"Les ombres d'eixos màrtirs clamen per la venjança..."* Però vaig agregar immediatament: *"Una venjança no personal sinó revolucionària. No l'execució d'un ministre sinó la de l'autocràcia"* Eixes línies anaven dirigides contra el terror individual. El seu autor tenia vint-i-tres anys d'edat. Des dels primers dies de la seua activitat revolucionària ja era un adversari del terrorisme. De 1902 a 1905 vaig pronunciar, en diversa ciutats d'Europa, davant d'estudiants i emigrats russos, desenes d'informes polítics contra la ideologia terrorista, que al començament de segle tornava a estendre's entre la joventut russa.

A partir de la dècada de 1880, dos generacions de marxistes russos van experimentar l'era del terror, van aprendre'n les seues tràgiques lliçons i van assimilar orgànicament una actitud negativa cap a l'aventurerisme heroic de l'individu solitari. Plekhanov, fundador del marxisme rus; Lenin, dirigent del bolxevisme; Martov, màxim representant del menxevisme; tots ells van dedicar milers de pàgines i centenars de discursos a la lluita contra la tàctica terrorista. La inspiració ideològica provinent d'aquests mestres del marxisme va alimentar la meua actitud cap a l'alquímia revolucionària dels cercles intel·lectuals tancats durant la meua adolescència.

Per a nosaltres, els revolucionaris russos, el problema del terror era una qüestió de vida o mort en el sentit tant polític com personal del terme. Per a nosaltres, el terrorista no era un personatge novel·lesc sinó un ser humà vivent i familiar. En l'exili vam conèixer amb els terroristes de la vella generació. En els presons, i sota la custòdia policíaca, vam conèixer terroristes de la nostra mateixa edat. Ens enviàvem missatges, en la fortalesa de Pere i Pau, amb els terroristes condemnats a mort. Quantes hores, quants dies, vam invertir en apassionada discussió! Quantes vegades vam trencar relacions personals per aquesta qüestió tan candent! La literatura russa sobre el tema, alimentada per aquests debats, ompliria una gran biblioteca.

Les explosions terroristes aïllades són inevitables allí on l'oposició política traspasa certes fronteres. Semblants actes tenen quasi sempre un caràcter simptomàtic. Però la política que consagra al terror, la que l'eleva a la categoria de sistema, això és una altra cosa. *"El treball terrorista (vaig escriure en 1909), per la seua pròpia essència, requereix tal concentració d'energies per al 'gran moment', tal sobreestimació de la significació de l'heroisme personal i, finalment, una conspiració tan hermètica que [...] exclou totalment el treball organitzatiu i d'agitació entre les masses [...]. Al lluitar contra el terrorisme, la intel·lectualitat marxista va defensar el seu dret o el seu deure de no eixir dels barris obrers per a cavar túnels sota els palaus dels tsars o grans ducs"*.

És impossible enganyar a la història. A la llarga, la història col·loca a cada u en el seu lloc. La característica fonamental del terrorisme com a sistema és que busca compensar la seua falta de força política per mitjà de compostos químics. Existeixen, per descomptat, circumstàncies en què el terror pot semblar la confusió entre les files governants. Però, en aqueix cas, qui pot collir els fruits? No l'organització terrorista, ni les masses a les esquenes de les quals transcorre el duel polític. Així en el seu moment, els burgesos liberals russos van simpatitzar amb el terrorisme. La raó és clara. En 1909 vaig escriure: *"En la mesura en què el terror sembla la confusió i la desorganització en les files del govern (al preu de desorganitzar i desmoralitzar les files revolucionàries), els fa el joc ni més ni menys que als liberals"*. Trobem la mateixa idea, expressada en quasi les mateixes paraules, un quart de segle més tard en relació a l'assassinat de Kirov.

El fet mateix dels actes de terrorisme individual és senyal inconfusible de l'endarreriment polític d'un país i de la debilitat de les forces progressistes en el mateix. La Revolució de 1905, que va revelar la força immensa del proletariat, va posar fi al romanticisme del combat singular entre un grapat d'intel·lectuals i el tsarisme. *"El terrorisme rus ha mort (vaig reiterar en una sèrie d'articles) [...] El terror ha emigrat a l'Orient Llunyà, a les províncies de Pankhab i Bengala [...] Potser en altres països d'Orient el terrorisme estiga destinat a conèixer una època florent. Però a Rússia ja és part de l'herència de la història."* En 1907 em vaig trobar novament en l'exili. L'assot de la contrarevolució s'abatia salvatgement, i les comunitats russes en les ciutats europees es van tornar molt nombroses. Vaig dedicar tot el període de la meua segona emigració a fer informes i articles contra el terror de la venjança i la desesperació. En 1909 es va revelar que al cap de l'organització terrorista dels autotitulats "socialrevolucionaris" hi havia un *agent provocador*, de nom Azef. *"En l'atzucac del terrorisme (vaig escriure al gener de 1909) la mà del provocador actua amb seguretat"*. El terrorisme segueix sent per a mi un "atzucac".

En el mateix període vaig escriure: *"L'actitud irreconciliable de la socialdemocràcia russa envers el terror burocràtic de la revolució com a mètode de lluita contra la burocràcia terrorista del tsarisme ha suscitat la sorpresa i la condemna, no sols dels liberals russos sinó també dels socialistes europeus"*. Aquests, igual que aquells, ens van acusar de "doctrinarisme". Nosaltres, els marxistes russos, vam atribuir aquesta simpatia cap als terroristes russos a l'oportunisme dels dirigents de la socialdemocràcia europea que s'havien acostumat a transferir les seues esperances de les masses a les cúpules dominants. *"Qui vullga que camine a l'aguait d'una cartera ministerial ... el mateix que aquells que, portant una màquina infernal sota la capa, aguaiten el propi ministre, han de sobreestimar de la mateixa manera al ministre: a la seua personalitat i al seu lloc Per a ells el*

sistema desapareix i retrocedeix i només queda l'individu investit amb el poder". Més endavant veurem, en relació a l'assassinat de Kirov, com reapareix aquest pensament, que està present en les meues dècades d'activitat.

En 1911 es van estendre sentiments terroristes entre certs grups d'obrers austríacs. A comanda de Federic Adler, editor de *Der Kampf*, mensual teòric de la socialdemocràcia austríaca, vaig escriure un article a propòsit del terrorisme: "Que un atemptat terrorista, inclús un "reeixit, cree la confusió en la classe dominant, depèn de la situació política concreta. Siga com siga, la confusió tindrà curta vida; l'estat capitalista no es basa en ministres d'Estat i no queda eliminat amb la desaparició d'aquells. Les classes a què serveix sempre trobaran personal de reemplaçament; el mecanisme roman intacte i en funcionament. Però el desordre que produeix l'atemptat terrorista en les files de la classe obrera és molt més profund. ¿Si per a aconseguir els objectius basta armar-se amb una pistola, per a què serveix esforçar-se en la lluita de classes? ¿Si una mesura de pólvora i un mica de plom basten per a perforar el cap de l'enemic, quina necessitat hi ha d'organitzar a la classe? Si té sentit aterrir a alts funcionaris amb el rugit de les explosions, quina necessitat hi ha d'un partit? ¿Per a què fer mítings, agitació de masses i eleccions si és tan fàcil apuntar al banc ministerial des de la galeria del parlament? Per a nosaltres el terror individual és inadmissible precisament perquè *enxiqueix el paper de les masses en la seua pròpia consciència*, la fa acceptar la seua impotència i torna els seus ulls i esperances cap al gran venjador i alliberador que algun dia vindrà a complir la missió."

Cinc anys després, a l'abric de la guerra imperialista, Frederic Adler, a la comanda del qual vaig escriure aquest article, va assassinar al ministre-president austríac Stuerghk en un restaurant vienès. L'escèptic oportunista heroic no va poder trobar una altra vàlvula per a la seua indignació i desesperació. Naturalment, les meues simpaties no estaven amb el funcionari dels Habsburg. No obstant, a l'acció individualista d'Adler vaig contraposar l'accionar de Carles Liebknecht, qui en plena època de guerra va eixir a una plaça de Berlín a distribuir un manifest revolucionari dirigit als obrers.

El 28 de desembre de 1934, quatre setmanes després de l'assassinat de Kirov, quan el poder judicial soviètic inclús no sabia cap a quin costat apuntar les fletxes de la seua "justícia", vaig escriure en el *Butlletí de l'Oposició*: "[...] Si els marxistes han condemnat categòricament el terrorisme individual [...] encara que les bales anaren dirigides contra agents del govern tsarista i de l'explotació capitalista, tant més implacablement condemnaran i rebutjaran l'aventurerisme criminal dels actes terroristes dirigits contra els representants burocràtics del primer estat obrer de la història. Les motivacions subjectives de Nikolaiev i Cia, ens són indiferents. El camí de l'infern està empedrat de bones intencions. Mentre la burocràcia soviètica no siga derrocada pel proletariat (el que eventualment ocorrerà) compleix una funció necessària en la defensa de l'estat obrer. En cas d'estendre's, el terrorisme a l'estil Nikolaiev podria, si es donaren altres circumstàncies desfavorables, servir només a la contrarevolució feixista."

"Només els farsants polítics podrien tractar d'incloure a Nikolaiev en l'Oposició d'Esquerra, encara que només fóra com a membre del grup de Zinoviev tal com existia en 1926-1927. L'organització terrorista de la joventut comunista no és encoratjada per l'Oposició d'Esquerra, sinó per la burocràcia, per la seua descomposició interna. El terrorisme individual és en essència l'altra cara del burocratisme. Els marxistes ens van descobrir aquesta llei acabat d'ahir. El burocratisme no confia en les masses, i tracta de substituir-les. El terrorisme fa el mateix; vol fer felices a les masses sense deixar-les participar. La burocràcia ha creat un repugnant culte al líder, atorgant als dirigents poders divins. El culte a l'"heroi" és també la religió del terrorisme, només que amb un signe negatiu. Els Nikolaiev imaginem que n'hi ha prou amb eliminar amb revòlvers a uns quants dirigents per a que la història prenga un altre rumb. En tant que grup ideològic, els terroristes comunistes estan fets amb la mateixa fusta que la burocràcia stalinista." [No. 41, de gener de 1935]

Com vostès ja han pogut convèncer-se, aquestes línies no van ser escrites *ad hoc*. Sintetitzen l'experiència de tota una vida, enriquida al seu torn per l'experiència de dos generacions.

Ja en l'època del tsarisme, un jovençà marxista que passara a integrar les files del partit terrorista era un fenomen relativament rar: prou com perquè se l'assenyalés amb el dit. Però en eixa època es desenrotllava una polèmica teòrica incessant entre les dos tendències; les discussions públiques eren cosa de tots els dies. Ara, en canvi, volen fer-nos creure que no són els revolucionaris joves sinó els vells dirigents del marxisme rus, que tenen rere d'ells l'experiència de tres revolucions, els que s'han bolcat sobtadament, sense crítica, sense discussió, sense una sola paraula d'explicació, cap al terrorisme que sempre van rebutjar, per considerar-lo un suïcidi polític oficial, i ni què parlar de la justícia soviètica. A les conviccions polítiques aconseguides a través de l'experiència, segellades per la teoria, temperades al foc de la història de la humanitat, els falsificadors contraposen testimonis de fonts sospitoses i desconegudes, rudimentaris, contradictoris i sense cap classe de prova.

A FAVOR DE GRYNSPAN: CONTRA LES BANDES FEIXISTES I LA CANALLA STALINISTA

(14 de febrer de 1939)

Resulta clar, per a qualsevol que posseïssa tan sols uns mínims coneixements d'història política, que la política dels bergants feixistes provoca, oberta i a vegades deliberadament, actes terroristes. El més sorprenent és que fins ara hi haja hagut un sol Grynspan. Indubtablement aqueixos actes proliferaran.

Els marxistes considerem que la tàctica del terrorisme individual és inconvenient per a la lluita alliberadora, tant del proletariat com de les nacionalitats oprimides. Un heroi aïllat no pot reemplaçar a les masses. Però comprenem amb tota claredat la inevitabilitat de semblants actes de desesperació i venjança. Totes les nostres emocions, la nostra simpatia, estan amb els sacrificats venjadors, encara que ells hagen sigut incapaços de descobrir el camí correcte. La nostra simpatia és major perquè Grynspan no era un militant polític sinó un jove inexpert, quasi un xicot, l'únic conseller del qual va ser la indignació. Arrancar a Grynspan de les mans de la justícia capitalista, capaç de decapitar-lo per a servir a la diplomàcia capitalista, és la tasca elemental, immediata, de la classe obrera internacional!

Tant més repugnant en la seua policíaca estúpida i inconfessable violència és la campanya contra Grynspan de la premsa stalinista internacional, sota les ordres del *Kremlin*. Tracten de pintar-lo com a agent dels nazis o dels trotskistes en aliança amb el nazis. En ficar en una mateixa bossa al provocador i a la seua víctima, els stalinistes atribueixen a Grynspan la intenció de crear-li a Hitler un pretext per als seus pogroms. Què pot dir-se d'aquests "periodistes" venals als que ja no els queda vestigi de pudor? Des de l'inici del moviment socialista la burgesia ha atribuït tota mostra violenta d'indignació, sobretot els actes terroristes, a la influència degeneradora del marxisme. Ací, com en altres camps, els stalinistes han heretat les tradicions més brutes de la reacció. La Quarta Internacional pot enorgullir-se amb tota raó que l'escòria reaccionària, inclòs el stalinisme, vincle a la Quarta Internacional tota acció i protesta audaç, tot esclat d'indignació, tot colp dirigit contra els botxins.

Així ocorria amb la Internacional de Marx en el seu moment. La solidaritat moral ens uneix, per descomptat, a Grynspan, no als seus carcellers "democràtics" ni als calumniadors stalinistes que necessiten el cadàver de Grynspan per a apuntalar, encara que només siga parcialment i indirecta, els veredictes de la Justícia moscovita. La diplomàcia del *Kremlin*, degenerada fins a la medul·la de l'os, tracta al mateix temps d'utilitzar aquest incident "feliç" per a renovar les seues maquinacions tendents a aconseguir un acord internacional entre diversos governs, inclosos els de Hitler i Mussolini, per a l'extradició mútua de terroristes. Cuideu mestres de l'engany! L'aplicació de semblants lleis requerirà l'entrega de Stalin a almenys una dotzena de governs estrangers. Els stalinistes criden en les orelles de la policia que Grynspan assistia a reunions "trotskistes". La qual cosa, desgraciadament, no és certa. Per que si s'haguera acostat a la Quarta Internacional hauria descobert una vàlvula distinta i més efectiva per a la seua energia revolucionària. Persones capaces de clamar contra la injustícia i la brutalitat, n'hi ha a muntons. Però aquells que, com Grynspan, són capaços també d'actuar, fins al punt de sacrificar les seues vides si és necessari, són el més preciós rent de la humanitat.

En el sentit moral, encara que no per la seua forma d'actuar, Grynspan pot servir de model per a tot jove revolucionari. La nostra sincera solidaritat moral amb Grynspan ens atorga el dret de dir-los a tots els futurs grinspans; a tots aquells capaços de sacrificar-se en la lluita contra el despotisme i la bestialitat: *Busqueu un altre camí!* No és el gran venjador sinó només el gran moviment revolucionari de masses que pot alliberar als oprimits, moviment que no deixarà vestigis de l'estructura d'explotació de classe, opressió nacional i persecució racial. Els crims sense precedents del feixisme creen un desig de venjança totalment justificable. Però és tan monstruosa l'envergadura d'aquests crims, que no pot satisfer-se aquest desig per mitjà de l'assassinat de buròcrates feixistes aïllats. Per a això és necessari posar en moviment a milions, desenes i centenes de milions, d'oprimits de tot el món i conduir-los a l'assalt de les fortaleses de la vella societat. Només l'enderrocament de tota forma d'esclavitud, només la destrucció total del feixisme, només els pobles jutjant implacablement als bandits i perdonavides contemporanis poden donar una vertadera satisfacció a la indignació popular. Aquesta és precisament la tasca que ha assumit la Quarta Internacional. Netejarà el moviment obrer de la plaga del stalinisme. Reunirà als seus rengles a l'heroica generació juvenil. Obrirà el camí a un futur més digne i humà.

EL TERRORISME I ELS ASSASSINATS DE RASPUTÍN I NICOLAU II

(14 de novembre de 1938)

Em pregunten quin paper personal vaig exercir en l'assassinat de Rasputín i en l'execució de Nicolau II. Dubte que aquest problema, ja que pertany a la història, pugui interessar a la premsa; tracta de coses que van passar fa molt de temps. Jo res vaig tindre a veure amb l'assassinat de Rasputín. Rasputín va ser assassinat el 30 de desembre de 1916. En aqueix moment la meua esposa i jo ens trobàvem a bord d'un vaixell que havia salpat d'Espanya rumb als Estats Units. Aquesta separació geogràfica basta per a demostrar que jo no vaig tindre participació en l'assumpte.

Però existeixen també raons polítiques profundes. Els marxistes russos no tenien res en comú amb el terrorisme individual. Van ser els organitzadors del moviment revolucionari de masses. L'assassinat de Rasputín va ser, en realitat, obra de certs elements que rodejaven la cort imperial. Van participar directament en l'assassinat, entre d'altres, el diputat ultrarreaccionari monàrquic de la Duma Urishkevich, el príncep Yusupov, parent de la família real, i altres persones d'aqueixa mena; pareix que un dels Grans Ducs, Dimitri Pavlovich, va tindre participació directa.

El propòsit dels conspiradors era salvar la monarquia, liquidant a un "mal conseller". El nostre era liquidar a la monarquia junt amb tots els seus consellers. Mai ens vam ocupar d'aventures d'assassinats individuals, sinó de la tasca de preparar la revolució. Com és sabut, l'assassinat de Rasputín no va salvar a la monarquia; la revolució va sobreviure a penes dos mesos després.

L'execució del tsar va ser una altra cosa totalment distinta. Ja el Govern Provisional havia arrestat a Nicolau II; el va mantindre davall custòdia primer en Petrograd, després en Tobolsk. Però Tobolsk és una ciutat xicoteta, sense indústria ni proletariat, i no era una residència prou segura per al tsar; era d'esperar que els contrarevolucionaris intentaren rescatar-lo per a posar-lo al cap de les Guàrdia Blanques. Les autoritats soviètiques van traslladar el tsar de Tobolsk a Ekaterinburg (en els Urals), un important centre industrial. Allí se li podia garantir una custòdia adequada.

La família reial vivia en una casa particular i gaudia de certes llibertats. Va haver-hi una proposta de fer-los al tsar i a la tsarina un judici públic, però no prosperà. Mentrestant, el curs de la guerra civil va disposar una altra cosa. Els Guàrdia Blancs van rodejar Ekaterinburg i podia esperar-se que caigueren sobre la ciutat d'un moment a un altre. El seu propòsit fonamental era alliberar a la família imperial. En aquestes circumstàncies el soviet local va decidir executar el tsar i a la seua família.

En aqueix moment jo em trobava en un altre sector del front i, per estrany que sembla, em vaig assabentar de l'execució una setmana més tard, si no més. Al mig del remolí dels esdeveniments, el fet no em va impressionar majorment. Mai em vaig preocupar per esbrinar "com" va ocórrer. He d'agregar que demostrar un interès especial en els assumptes de reialesa, governant o deposada, evidència cert grau d'instints servils. Durant la guerra civil, provocada especialment pels capitalistes i terratinents russos amb la col·laboració de l'imperialisme estranger, van morir centenars de milers de persones. Si entre ells es troben els membres de la dinastia Romanov, és impossible no veure en això un pagament parcial dels crims de la monarquia tsarista. El poble mexicà, que va ser molt dur amb l'estat imperial de Maximiliano, posseeix una tradició respecte d'això que no deixa res a desitjar.